فصلنامه تحقیقات جدید در علوم انسانی
Human Sciences Research Journal
دوره چهارم، شماره ۳۲، زمستان ۱۳۹۹، صص ۲۹-۱۱ New Period 4, No 32, 2021, P 11-29
شماره شاپا (۲۴۷۶-۷۰۱۸) ISSN (2476-7018)

چالش‌های آموزش الکترونیکی در دوره کرونا

مینا پورحیدر[۱]. پژمان صالحی[۲]
۱. کارشناسی ارشد مدیریت فناوری اطلاعات
poorheidar.m@gmail.com
۲. دکتری مدیریت

چکیده

با شیوع گسترده ویروس کرونا و لزوم استفاده از ابزارهای از راه دور، توسعه بسترهای مربوط به شبکه‌های رایانه‌ای و روی آوردن افراد و سازمان‌ها به استفاده از نظام‌های مبتنی بر شبکه‌های رایانه‌ای؛ رویکرد مؤسسات آموزش عالی در استفاده از اینترنت برای ارائه خدمات آموزشی به دانشجویان از ضروریاتی به شمار می‌آید که از منظر دامنه تأثیرات فرهنگی و اجتماعی حائز اهمیت است. توسعه این مقوله در دوران کرونا برای آموزش عالی تا بد آنجاست که نمی‌توان از نقش بی‌نظیر فن‌آوری اطلاعات در بهبود کیفیت، ارتقای اثربخشی آموزشی و ایجاد مزیت رقابتی برای دانشگاه‌های مجری، چشم‌پوشی نمود؛ بنابراین باهدف ارتقای سطح کیفیت و تسهیل روند یادگیری، استفاده از شبکه‌های کامپیوتری و نظام‌های رایانه‌ای در آموزش عالی ایران توسعه‌یافت که برخی از نتایج استفاده از آن، علاوه بر حفظ سلامت دانش آموزان و دانشجویان و ارتقای کارآمدی نظام آموزشی، می‌تواند صرفه‌جوئی در وقت و هزینه کنشگران انسانی و افزایش بهره‌وری سیستم آموزشی باشد. سیستم آموزش الکترونیکی، با استفاده از ابزارهای مختلف انتقال محتوا، سبب جذابیت و ایجاد تنوع و جلوگیری از بروز یکنواختی در فرایند «یاددهی – یادگیری» برای دانش آموزان و دانشجویان می‌شود، به‌طوری‌که هم دانشجویان و هم اساتید می‌توانند شیوه‌های دیگر یادگیری و یاددهی را نیز تجربه نمایند. از سوی دیگر وجود امکان اتصال بلادرنگ و آنلاین به منابع آموزشی، علاوه برافزایش اثربخشی فرایند «یاددهی – یادگیری» می‌تواند تعاملات فضای آموزشی را بهبود بخشد. استقرار نظام‌های آموزش الکترونیکی با غلبه بر محدودیت‌های ناشی از زمان و مکان جغرافیائی، زمینه آموزش برای افرادی که امکان حضور در کلاس درس را ندارند، فراهم ساخته و روند ارزیابی و بهبود عملکرد دانشجویان را تسهیل نموده است. در تحقیق حاضر محققان می‌کوشند ضمن لحاظ نمودن

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-03]

شرایط کرونا و مزایا و چالش‌های آموزش الکترونیکی، چالش‌های مرتبط با کیفیت آن را برای مدارس و مؤسسات آموزش عالی موردبررسی قرار داده و به ارائه مدلی جامع پیرامون بهبود آن بپردازند.

واژه‌های کلیدی: آموزش الکترونیکی، دانش آموزان، دانشجویان، کرونا

مقدمه

امروزه با فراگیر شدن شیوع ویروس کرونا شبکه‌های اطلاعاتی که درنتیجه توسعه فنّاوری رشد یافته‌اند، مهم‌ترین تأثیر را در توسعه و چرخش صنعت و خدمات دارند. فن‌آوری اطلاعات به‌عنوان «فناورانه تحت شبکه‌های رایانه‌ای» در دوران کرونا خدمات جدیدی را ایجاد نموده که نتیجه اقتصادی عمده آن استاندارد کردن فرایند پردازش اطلاعات است. بااین‌حال هنوز مسئله به قوت خود باقی است که استقرار سیستم‌های کبتنی بر اینترنت در نظام آموزش کشورها با تفاوت‌های زمینه‌ای نسبت به برخی کشورهای توسعه‌یافته صنعتی، با چه محدودیت‌ها و دشواری‌هایی روبرو است. در این راستا هدف از تحقیق حاضر آن است که امکان شناخت و تأمل دقیق‌تری نسبت به پیچیدگی‌ها و محدودیت‌های زمینه‌ای و ساختاری مربوط به استقرار نظام آموزش الکترونیکی با تأکید بر موردمطالعه ایران به دست دهد. از طرفی توسعه کیفی و کمّی آموزش و لزوم استفاده از فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) با توجه به روند جهانی افزایش تقاضای آموزشی، نهادها و مؤسسات آموزشی را بر آن داشته است که جهت‌گیری‌های خود را در برنامه‌هایشان به سمت دسترسی گسترده‌تر فراگیران به آموزش الکترونیکی سوق دهند (مهدیون، ۱۳۹۰). از سوی دیگر ظهور دیدگاه‌های نوین در توسعه کمّی و کیفی آموزش عالی، مدیران آموزشی را بر آن داشته است که یادگیری الکترونیکی را به‌عنوان یکی از رئوس اصلی اهداف خود تعیین نمایند. یادگیری الکترونیکی یکی از بارزترین کاربردهای ICT در آموزش است که رویکردهای نوین یادگیری را مدنظر قرار می‌دهد (بازرگان و همکاران، ۱۳۷۹). در نظام آموزش ایران شیوه ویروس کرونا و کاهش محسوس بودجه‌ها و نیز لزوم افزایش کمّی آموزش‌ها، مدیران آموزش را بر آن داشته است که دوره‌های آموزش الکترونیکی را توسعه دهند تا از این طریق بتوانند تقاضاهای آموزشی را با توجه به محدودیت‌های مالی، مدیریت نموده و پوشش دهند. از سوی دیگر تحولات عصر اطلاعات و ارتباطات و جهانی‌شدن، به‌علاوه ظهور اقتصاد دانش‌بنیان، موجب شده که آموزش در همان حال که نقش و جایگاه تعیین‌کننده‌تری از حیث ثروت و سرمایه ملت‌ها و توسعه جوامع، پیداکرده است، در شرایط رقابتی‌تری نیز قرار گیرد. فراگیر شدن آموزش و محدودیت هزینه‌های عمومی (به‌ویژه با توجه به بدیل‌های مختلفی که هم غیر از آموزش و هم به‌ویژه غیر از آموزش عالی برای صرف هزینه‌های عمومی وجود دارد)، حساسیت ذینفعان را نسبت به کیفیت آموزش عالی و ارزش‌افزوده آن افزایش داده است (مهدیون و همکاران، ۱۳۹۰). حال با توجه به به شیوع گسترده ویروس کرونا و روند رشد کمّی دانش‌آموزان و دانشجویان دوره‌های الکترونیکی، مسئله

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-03]

اصلی این پژوهش آن است که چه چالش‌هایی بر کیفیت آموزش الکترونیکی در مراکز آموزشی تأثیرگذار بوده است؟

قلمرو تحقیق

قلمرو موضوعی این تحقیق، چالش‌های آموزش الکترونیکی در دوران کرونا برای مؤسسات آموزشی ایران است. قلمرو مکانی پژوهش واحدهای الکترونیکی آموزش‌وپرورش و دانشگاه‌ها و قلمرو زمانی تحقیق سال‌های ۱۳۹۹ بوده است.

اهداف تحقیق

در تحقیق حاضر، هدف اصلی محققان تبیین شرایط فعلی آموزش الکترونیکی در مؤسسات آموزشی ایران و به دست آوردن مدل مطلوب برای آن است از این رو بهبود و ارتقای کیفیت آموزش الکترونیکی در مؤسسات آموزشی ایران، مهم‌ترین نتیجه این تحقیق بوده است. لذا در نخستین مرحله پژوهش (بخش کیفی) محققان با استفاده از روش تحقیق آمیخته و فن برخاسته از داده در پی به دست آوردن شرایط علی، راهبردها، زمینه‌ها، عوامل محیطی و تبعات و پیامدهای آموزش الکترونیکی از دیدگاه صاحب‌نظران، اساتید، مطلعین و دانشجویان و دانش‌آموزان بوده‌اند. هدف از مرحله دوم این پژوهش (بخش کمّی)، مطالعه نتایج به‌دست‌آمده از مرحله کیفی، تنظیم پرسشنامه‌ها و تحلیل آن‌ها و درنهایت تدوین مدل مطلوب برای آموزش الکترونیکی در مؤسسات آموزشی ایران بوده است؛ بنابراین با توجه به آنچه در فوق ذکر شد؛ مهم‌ترین اهداف علمی و کاربردی تحقیق حاضر به‌اختصار به شرح زیر است:

۱- تعیین عوامل اصلی تأثیرگذار بر آموزش الکترونیکی مؤسسات آموزشی ایران.

۲- شناسایی چالش‌های اصلی و فرعی مؤثر بر آموزش الکترونیکی در مؤسسات آموزشی ایران.

سوالات تحقیق

۱. عوامل اصلی و فرعی (عناصر) مؤثر بر آموزش الکترونیکی در مؤسسات آموزشی ایران کدام‌اند؟

۱-۱ عوامل اصلی و فرعی (عناصر) درون دانشگاهی تشکیل‌دهنده نظام تضمین کیفیت در واحد الکترونیکی دانشگاه آزاد کدام‌اند؟

۱-۲ عوامل اصلی و فرعی (عناصر) برون دانشگاهی تشکیل‌دهنده نظام تضمین کیفیت در واحد الکترونیکی دانشگاه آزاد کدام است؟

۱-۳ ترتیب اولویت هرکدام از عوامل اصلی و فرعی درون و برون دانشگاهی مؤثر بر تضمین کیفیت در واحد الکترونیکی دانشگاه آزاد کدام است؟

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-03]

۲- عوامل و مؤلفه‌ها (شاخص‌های) الگوی تضمین کیفیت در واحد الکترونیکی دانشگاه آزاد چیست؟

۳- الگوی طراحی‌شده برای بهبود و رفع چالش‌های آموزش الکترونیکی کدام است و مدل ارائه شده برای رفع آن تا چه اندازه از اعتبار برخوردار است؟

ضرورت و اهمیت تحقیق

استقرار نظام آموزش الکترونیکی به ویژه در دوران کرونا در توسعه پایدار جوامع امروزی نقش بااهمیتی ایفا می‌کند. این اهمیت تا آنجاست که کمتر موسسه آموزشی مطرحی را در تمام سطح دنیا می‌توان یافت که از مراکز آموزش مجازی بی‌بهره باشد. در ایران نیز بسیاری از مؤسسات آموزشی پذیرش دانش آموز و دانشجو را با توجه شرایط بحرانی از طریق الکترونیکی انجام می دهند. آموزش الکترونیکی یکی از کاربردهای اصلی فن‌آوری اطلاعات در عصر ارتباطات و اطلاعات است به‌طوری‌که اکثر موسسات آموزشی و دانشگاه‌ها و مؤسسات صنعتی، سرمایه‌گذاری‌های کلانی را برای کاربست این فنّاوری انجام داده و آموزش الکترونیکی را استقرار و توسعه داده‌اند اما چالش عمده‌ای که دراین‌بین همچنان باقی است ارتقای کیفیت یادگیری این دوره‌ها و بهبود روش‌های کیفیت‌بخشی به اجرای این دوره‌ها است (معصومی، ۱۳۸۶).

حال با توجه به افزایش سطح کمّی آموزش‌های مجازی، روند ارتقای سطح کیفی این نوع از آموزش‌ها نیز از اهمیت بسیاری برخوردار بوده و باید موردتوجه قرار گیرد. با توجه به تحولات سریع جهانی در حوزه‌های گوناگون، چنین انتظار می‌رود که مؤسسات آموزشی ایران با درک شرایط اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی جامعه و در چارچوب کارکردهای یادشده کیفیت عملکرد خود را به بالاترین سطح ممکن افزایش دهند. مطالعات تطبیقی آموزش عالی نشان می‌دهد موسساتی در این راه موفق هستند که به برنامه‌ریزی و ارزشیابی فعالیت‌های خود بپردازند (بازرگان، ۱۳۷۶). در این راستا نقش ارزشیابی و کیفیت‌بخشی عملکرد انکارناپذیر است و آموزش الکترونیکی مؤسسات آموزشی ایران نیز از این قاعده مستثنا نیست.

حال با توجه به مطالب فوق‌الذکر چنین به نظر می‌رسد که توسعه کمّی روی‌داده در حوزه یادگیری الکترونیکی مؤسسات آموزشی ایران بدان صورت است که تقریباً اکثر دوره‌های آموزشی دایر شده است و لذا تحقیق حاضر می‌تواند با شناسایی چالش‌ها و تبیین راهکار بومی و عملیاتی در این زمینه مفید به‌فایده بوده و افق جدیدی برای ادبیات عمل مدیران و تصمیمات سیاست‌گذاران واحدهای الکترونیکی ایجاد نماید.

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-03]

محدودیت‌های تحقیق

درروند نگارش این پژوهش، محققان با موانع و مشکلات متعددی مواجه شدند که برخی از آن‌ها به‌اختصار به شرح زیر بیان می‌شود:

۱- فقدان منابع مستقیم علمی و قابل دسترس و نیز طرح تحقیق مدون و مکتوب درزمینه ابعاد و عوامل تأثیرگذار بر آموزش الکترونیکی در دوران کرونا

۲- نبود مقاله مشابه و به‌روز درزمینه طراحی و تبیین راهکار بهبود آموزش الکترونیکی در موسسات آموزشی ایران از منظر روش‌شناسی

۳- فقدان مدل جامع کیفیت آموزش الکترونیکی در موسسات آموزشی ایران

۴- دشواری دسترسی مستقیم به خبرگان آموزش الکترونیکی موسسات آموزشی ایران

آموزش الکترونیکی

آموزش الکترونیکی یکی از روش‌های جدید آموزشی مبتنی بر فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات است که با محور قرار دادن انسان به‌عنوان یادگیرنده فعال، می‌تواند تمامی اشکال آموزش‌وپرورش و یادگیری را در قرن بیست و یکم متحول سازد و به چالش حاصل از میزان تقاضای اجتماعی برای آموزش و فقدان منابع آموزشی کافی پایان دهد (اناری نژاد و همکاران، ۱۳۸۹). با همه این فعالیت‌ها باید اذعان داشت که هنوز تعریف جامعی از آموزش الکترونیکی که موردقبول همگان باشد در دست نیست. یادگیری الکترونیکی مثلاً پارادایم جدید در آموزش مدرن، مجموعه فعالیت آموزشی است که با استفاده از ابزارهای الکترونیکی صورت می‌گیرد (وانگ و همکاران، ۲۰۱۱).

کوپر (۲۰۰۴) آموزش الکترونیکی را یادگیری فعال و هوشمند می‌داند که موجب تحول در فرایند «یاددهی- یادگیری» شده است. هورتون و هورتون (۲۰۰۳) معتقدند که آموزش الکترونیکی در یک تعریف وسیع شامل هرگونه استفاده از فناوری‌های وب و اینترنت به‌منظور خلق تجربیات یادگیری است (هورتون و هورتون، ۲۰۰۳). درواقع، یادگیری الکترونیکی زاییده چرخه تحولات سریع و رو به گسترش فناوری‌های نوین به مفهوم واقعی آن است. آموزش الکترونیکی به مجموعه فعالیت‌هایی اطلاق می‌شود که با استفاده از ابزارهای الکترونیکی اعم از صوتی، تصویری، رایانه‌ای و. . . صورت می‌گیرد (عبادی، ۱۳۸۳).

مؤسسه مشورتی آموزش عالی انگلستان در سال ۲۰۰۵ یادگیری الکترونیکی را به عنوان هر تجربه یادگیری که به‌وسیله فنّاوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی حمایت می‌شود، تعریف می‌کند. ولش و همکاران (۲۰۰۳) آموزش الکترونیکی را کاربرد فن‌آوری شبکه کامپیوتر که عمدتاً از طریق اینترنت انجام می‌گیرد، برای آموزش می‌دانند (ولش و همکاران، ۲۰۰۳). خان (۲۰۰۵) مصادیق آموزش الکترونیکی را در یادگیری مبتنی بر شبکه، آموزش مبتنی بر اینترنت و یادگیری پیشرفته می‌داند (خان، ۲۰۰۵). هولمز و

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-03]

گاردنر (۲۰۰۶) معتقدند آموزش الکترونیکی قابلیت دسترسی به منابع ارتقای یادگیری در هر زمـان و هر مکان را فراهم می‌سازد (هولمز و گاردنر، ۲۰۰۶).

عطاران (۱۳۸۵) در یـک تعریف جامع آموزش الکترونیکی را شامل هرگونه یادگیری می‌داند کـه در آن از شـبکه بـرای انتقـال دانش، تعامل و تسهیل یادگیری استفاده می‌شود. این نوع یادگیری شامل یادگیری توزیع‌شده، یادگیری از راه دور به‌جز آموزش مکاتبه‌ای و آموزش مبتنـی بـر رایانه در شبکه و آموزش مبتنی بر شبکه است. این آموزش هم‌زمان یا ناهم‌زمان است و می‌تواند باراهنمایی معلم و با رایانه و یا ترکیبی از هـر دو باشـد. شایان‌ذکر است تمام تعاریف بر نکته یادگیری، فنّاوری و دسترسی تأکیددارند (عطـاران، ۱۳۸۵). امروزه، ورود فناوری‌های ارتباطی جدید به عرصه آموزش ماهیت فرایند «یاددهـی و یـادگیری» دانشگاهی را تغییر داده و به ایجاد محیط‌های یادگیری جدیـد (رگلین، ۲۰۰۶) و جدیدترین روش یادگیری؛ یعنی روش یادگیری الکترونیکی منجر شده است در این نوع آموزش و یادگیری بر ارائه اطلاعـات کمتر تأکید می‌شود و بیشتر بـر کمک بـه دانشجویان برای یافتن اطلاعات متمرکز است (هیل، ۲۰۰۰).

تاریخچه آموزش الکترونیکی

ایده استفاده از رایانه‌ها و شبکه‌های رایانه‌ای برای فعالیت‌های دانشگاهی و علمی به دهه ۱۹۶۰ بازمی‌گردد. یکی از اقدامات در این راستا پروژه ARPA باهدف ایجاد شبکه‌ای برای تبادل اطلاعات نظامی و امنیتی در ایالات‌متحده است. از آنجائی که سه مرکز از چهارمرکزی که برای راه‌اندازی شبکه آرپا در نظر گرفته بودند، دانشگاه‌های ایالات‌متحده بودند، شبکه‌های رایانه‌ای از همان ابتدا در بستری دانشگاهی رشد کردند و از اوایل دهه ۱۹۷۰ با به ثمر نشستن این پروژه تبادل اطلاعات و داده‌های علمی نیز بین مراکز دانشگاهی ایالات‌متحده آغاز شد. البته آموزش الکترونیکی به شکل امروزی و این کاربرد گسترده در اوایل دهه ۱۹۹۰ و با پدید آمدن پروتکل‌های شبکه جهان‌گستر شکل گرفت و با توجه به قابلیت‌های زیاد وب، آموزش الکترونیکی به‌سرعت رشد کرد و امروزه جایگاه خود را در ساختار آموزشی بسیاری از کشورها تثبیت کرده است.

اهداف یادگیری الکترونیکی

بسیاری از مؤسسات آموزشی در سراسر دنیا با طراحی و ارائه برنامه‌ها و دوره‌های یادگیری الکترونیکی پا به عرصه وجود نهاده‌اند تا پاسخگوی تقاضای روزافزون علاقه‌مندان برای آموزش باشند. بر اساس گزارش بتز در بسیاری از کشورهای توسعه‌یافته، رشد ثبت‌نام در دوره‌های یادگیری الکترونیکی به‌مراتب بیش از رشد کلی آموزش عالی است. به‌طوری‌که میزان ثبت‌نام در یادگیری الکترونیکی نسبت به‌کل ثبت‌نام‌ها در

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-03]

آموزش عالی ایالات‌متحده، طی سال‌های ۲۰۰۲ تا ۲۰۰۷ از ۹/۶ درصد به ۲۱/۹ درصد رسیده است (برگ، ۲۰۰۹)

از اهداف عمده به‌کارگیری یادگیری الکترونیکی کاهش بودجه، افزایش دسترسی و ارتقاء کیفیت است که از آن میان بحث کیفیت در دوره‌های الکترونیکی هنوز محل چالش است و بحث‌ها و تحقیقات فراوانی را می‌طلبد. در طول دو دهه گذشته، موضوع کیفیت در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی به یکی از موضوعات مهم در این حوزه تبدیل‌شده و نظام‌های ارزشیابی ملی جهت ارزیابی برنامه‌های تدریس و یادگیری در دانشگاه‌ها طراحی‌شده‌اند که در سطح بین‌المللی در تحقیقات آموزش عالی مورد توجه قرارگرفته و علاقه به بهبود آموزش به‌صورت ملی و بین‌المللی افزایش‌یافته است. این در حالی است که گفتمان کیفیت با اندک تأخیری نسبت به سایر کشورها، در آموزش عالی ایران در دانشگاه علوم پزشکی تهران مطرح شد (بازرگان، ۱۳۷۶).

ویژگی‌های آموزش الکترونیکی

برخی از ویژگی‌های یادگیری الکترونیکی به این شرح است:

۱. تسلط علمی کامل بر مطالب

۲. نگاه عادلانه به جویندگان دانش

۳. انعطاف‌پذیری و مدارا

۴. گروه‌بندی مخاطبان،

۵. آموزش رایگان.

مزایای آموزش الکترونیکی

برخی مزایای یادگیری الکترونیکی به‌اختصار به شرح روبروست:

۱. انگیزه و علاقه،

۲. اولویت‌شناسی در انتخاب رشته علمی،

۳. فهم محوری

۴. نوشتن و نگهداری مطالب آموزشی

۵. استمرار و تداوم

۶. بررسی و شناخت دیدگاه‌ها

۷. پرسشگری

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-03]

گروه‌های برخوردار از آموزش الکترونیکی

برخی گروه‌های برخوردار از آموزش الکترونیکی به این شرح است:

۱. افراد ساکن در مناطق دورافتاده

۲. زنان و دختران

۳. افراد دارای نقص جسمانی

۴. افراد خارج از مدرسه

۵. کارمندان و کارگران

مؤلفه‌های کیفیت در آموزش الکترونیکی

اهلرز (۲۰۰۶) در بررسی عناصر کیفیت آموزش در دوره‌های یادگیری الکترونیکی با تأکید بر موارد زیر، مؤلفه‌های پداگوژیک را بیش از مؤلفه‌های فناورانه مدنظر قرار می‌دهد:

۱. پشتیبانی از معلم برای توجه به سبک‌های یادگیری و تفاوت‌های فردی یادگیرندگان

۲. میزان توجه به مشارکت و همکاری بین یادگیرندگان

۳. ارائه اطلاعات مفید به یادگیرنده درباره دوره آموزشی

۴. سازمان‌دهی دوره آموزشی

۵. توجه به ویژگی‌های محتوا، اهداف یادگیری، روش‌های آموزش و مواد یادگیری

۶. توجه به هزینه‌ها و فایده‌های دوره

۷. بررسی فناوری‌های به‌کاررفته در راه‌اندازی و نگهداری دوره آموزشی

هرینگتون و همکاران (۲۰۰۱) با تأکید بر نقش کیفیت ابزارهای فناورانه در کیفیت محیط‌های یادگیری الکترونیکی به سه عامل اصلی شامل؛ منابع، راهبردهای ارائه و عوامل پداگوژیک تأکید می‌کنند. منابع فناورانه به بررسی عناصری همچون؛ قابلیت دسترسی، روزآمدی و غنی بودن منابع، جامع بودن و استفاده هدفمندانه از رسانه دلالت دارد و راهبردهای ارائه نیز بررسی کیفیت رابط‌های گرافیکی امن و قابل‌اعتماد، وضوح اهداف، جهت‌ها و طرح‌های یادگیری، تعامل‌ها، متناسب بودن پهنای باند مورد انتظار و سهولت دسترسی را مدنظر قرار می‌دهد. ازنظر هرینگتون و همکاران در تعیین کیفیت محیط یادگیری الکترونیکی عوامل دیگری مانند چگونگی به‌کارگیری نظریه‌ها و یافته‌های پژوهشی جدید در طراحی محیط یادگیری تأثیر دارد که بر طراحی تکالیف واقعی، تدارک فرصت‌های مشارکتی، فعالیت و یادگیرنده محوری و استفاده از ارزشیابی‌های واقعی تأثیر می‌گذارد (هرینگتون و همکاران، ۲۰۰۱)

الیسافت و اکانامیدس (۲۰۰۳) کیفیت ابزارهای فناورانه و یادگیری را در شکل دادن محتوا دوره آموزشی و تعاملات بین معلم و یادگیرنده حائز اهمیت می‌داند. به نظر آن‌ها کیفیت محیط‌های یادگیری الکترونیکی تابعی از کیفیت چهارعنصر محتوا، عوامل طراحی، روزآمدسازی و پشتیبانی فنی و ابزارهای فناورانه است.

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-03]

شورای آموزش‌وپرورش مناطق جنوب آمریکا (اس آر ای بی) (۲۰۰۷) برای کمک به توسعه یادگیری الکترونیکی و اعتباربخشی مداوم آن چارچوبی را برای ارزشیابی کیفیت دوره‌های یادگیری الکترونیکی تنظیم کرده است. در این چارچوب نقش ابزارهای فناورانه در شکل دادن کیفیت سایر عناصر دوره مهم تلقی شده است. بر اساس چارچوب ارائه‌شده از سوی شورای آموزش‌وپرورش مناطق جنوبی آمریکا طرح معماری باز، نحوه تعامل کاربر، پاسخگویی به نیازهای فناورانه یادگیرندگان، قابلیت دسترسی و پشتیبانی فناوری پیش‌شرط بهبود کیفیت سایر عناصر دوره آموزشی است. عناصری که از ابزارهای فناورانه تأثیر می‌پذیرند، عبارتند از:

۱. محتوای دوره: محتوای دوره الکترونیکی باید از محتوای علمی غنی برخوردار باشد و رویه مناسبی برای معرفی و تهیه مقدمه آن به کار گرفته شود. همچنین سیاست‌های قانونی و کپی‌رایت به‌دقت در آن رعایت گردد.

۲. طراحی آموزشی: از این منظر باید نحوه تحلیل و شناسایی ویژگی‌های مخاطبان، کیفیت دوره‌ها، واحدها و درس‌ها، راهبردهای آموزشی و فعالیت‌های یادگیری به کار گرفته: تعامل‌ها و ارتباط‌ها و مواد و منابع یادگیری به دقت مورد بررسی قرار گیرد.

۳. ارزشیابی یادگیرندگان: برای پی بردن به کیفیت ارزشیابی و بررسی راهبردهای ارزشیابی، بازخوردها و مواد و منابع ارزشیابی حائز اهمیت است.

٤. ارزشیابی و مدیریت دوره: ارزشیابی اثربخشی دوره، روزآمدسازی دوره، اعتباربخشی و امینت اطلاعات

دوره

ازنظر لنزیلوتی و همکاران (۲۰۰۶) کیفیت یادگیری الکترونیکی وابسته به‌اندازه یا میزانی است که فن‌آوری، تعامل‌ها، محتوا و خدمات به یادگیرنده و یاد دهنده اجازه می‌دهد تا مطابق با انتظارات خود در محیط یادگیری فعالیت کنند و رضایت به دست آورند. به اعتقاد آن‌ها برای بررسی کیفیت آموزش در دوره‌های الکترونیکی باید به کیفیت چهار عامل اصلی؛ فن‌آوری، تعامل، محتوا و خدمات و خرده عوامل تشکیل‌دهنده آن‌ها توجه کرد. عامل فن‌آوری به‌عنوان اساسی‌ترین عامل شامل خرده عواملی همچون؛ سهولت دسترسی، استفاده از فن‌آوری سطح بالا، سازگاری با سیستم‌عامل‌های گوناگون، کارکردها، دسترسی به نرم‌افزارها و سخت‌افزارهای سیستم و تلفیق فن‌آوری است. مؤلفه تعامل، توجه به نحوه ارائه مطالب آموزشی، ابزارها، خدمات و فعالیت کاربر، ترغیب تعامل بین یادگیرندگان و معلم را در برمی‌گیرد. عامل محتوا به مناسب بودن کیفیت طرح آموزشی، استفاده از راهبردهای یادگیرنده محور و به‌کارگیری فرایند آموزشی مناسب اشاره دارد و عامل خدمات، به تولید ابزارها و امکانات پشتیبانی مداوم از یادگیرنده،

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-03]

ابزارهای ارتباطی، ابزارهای خودآزمایی، خدمات کمکی، دسترسی به موتورهای جستجوی منابع، سهولت استفاده از ابزارها مربوط می‌شود.

هورتن (۲۰۰۲) معتقد است برای برآورد کیفیت دوره‌های یادگیری الکترونیکی باید به جنبه‌های سازمانی و مدیریتی همسو با جنبه‌های اصلی و خرده عوامل مربوط به آن‌ها برای «ارزشیابی یادگیری الکترونیکی» فناورانه و پداگوژیک توجه کرد. مؤلفه‌های اصلی ارزشیابی کیفیت دوره‌های الکترونیکی ازنظر هورتن عبارت‌اند از؛ سناریو طرح آموزشی، بررسی اهداف شرکت‌کنندگان در دوره، توجه به عوامل آموزشی مانند نقش معلم و یادگیرنده، تعامل‌ها و مداخله‌های آموزشی، استفاده از ابزارهای آموزشی، فرایند و مکانیسم‌های ساخت دانش، مسائل اقتصادی شامل هزینه‌ها و درآمدهای دوره، مسائل فنی، محتوای دوره و طراحی آموزشی آن دروندادهای سه‌گانه (ویژگی‌های یادگیرنده، ویژگی‌های معلم و ابزارهای فناورانه) و محدودیت‌های پنج‌گانه (میزان آمادگی یادگیرنده برای ورود به دوره‌های الکترونیکی، میزان آمادگی معلم برای تدریس در محیط الکترونیکی، پشتیبانی سازمانی، پشتیبانی فنی و پشتیبانی پداگوژیک) بر محتوای دوره به‌گونه‌ای تأثیر می‌گذارند که کیفیت بیان و نحوه تعیین هدف‌های محتوای دوره، سرفصل‌ها، مهارت‌های رایانه‌ای موردنیاز برای مطالعه محتوا، استانداردهای محتوا نظیر دقت، صحت و عینیت و توسعه مهارت‌های مهم و اساسی از آن‌ها متأثر می‌شود. این دروندادها و محدودیت‌ها به همان شکل بر نحوه طراحی آموزشی دوره و خرده عوامل آن مانند؛ ویژگی‌های طراحی ساختار دوره، امکانات بسط تعامل‌های هم‌زمان و ناهم‌زمان، نحوه توجه به تفاوت‌های فردی، سازمان‌دهی فعالیت‌های یادگیری و چگونگی استفاده از فن‌آوری تأثیرمی‌گذارند. همچنین این درون‌دادها و محدودیت‌ها نحوه تدریس الکترونیکی معلم و شیوه‌های ارزشیابی دوره را نیز تحت تأثیر قرار می‌دهند. این عوامل تدریس معلم را از جهات انتقال یا ساخت دانش، ترغیب یادگیرنده محوری، ترغیب تعامل و حضور جمعی و تدارک پشتیبانی‌های فراشناختی و شیوه‌های ارزشیابی دوره را از جهات اجرای ارزشیابی تکوینی، اجرای ارزشیابی پایانی، رضایت یادگیرنده از معلم و رضایت یادگیرنده از دوره تحت تأثیر قرار می‌دهد. مجموعه این تأثیرها باید در بررسی کیفیت دوره الکترونیکی مدنظر قرار گیرد. به‌طورکلی بر اساس این مدل برای ارزشیابی کیفیت دوره الکترونیکی باید کیفیت دروندادها (ویژگی‌های یادگیرنده، معلم و ابزارهای فناورانه)، تراکنش‌ها (محتوای دوره، طراحی آموزشی، تدریس الکترونیکی و شیوه‌های ارزشیابی دوره و بروندادهای دوره، میزان کسب دانش و مهارت، ایجاد مدل ذهنی مناسب برای تحلیل و تفسیر و کسب مهارت‌های اساسی) موردبررسی قرار گیرد. وجه بارز این مدل نسبت به سایر شیوه‌های مطرح‌شده در این است که این مدل کیفیت عناصر را با توجه به تراکنش‌ها مورد ملاحظه قرار می‌دهد؛ درصورتی‌که اغلب مدل‌ها ویژگی‌های عناصر را به‌صورت جزء به‌جز تحلیل و در کنار هم قرار می‌دهند تا کیفیت دوره یادگیری الکترونیکی را برآورد نمایند.

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-03]

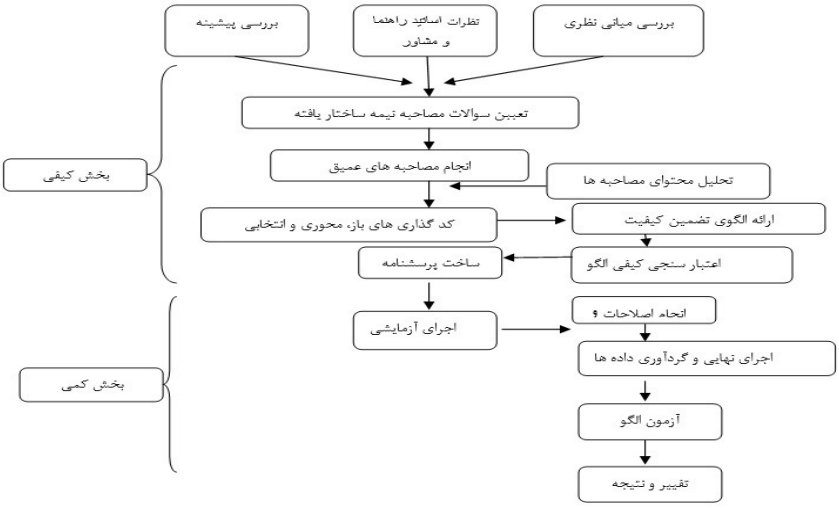
روش پژوهش

این تحقیق ازنقطه‌نظر روش انجام کار، در زمره تحقیقات کاربردی به شمار می‌رود. پژوهش‌های کاربردی در جستجوی دست‌یابی به یک هدف علمی هستند و تأکید آن‌ها بر سعادت و رفاه توده مردم و مطلوب نمودن فعالیت‌ها است و لذا توسعه شیوه‌های علمی را برای انجام فعالیت‌های اجرایی به دست می‌دهند؛ بنابراین در تحقیقات کاربردی، یافته‌ها را می‌توان برای حل مسائل اجتماعی به کاربرد (دانایی فرد، ۱۳۸۶). در این پژوهش به توصیف و مطالعه آنچه هست، پرداخته‌شده است. تحقیق توصیفی آنچه را که هست توصیف و تفسیر می‌کند و به شرایط و روابط موجود، عقاید متداول، فرایندهای جاری، آثار مشهود یا روندهای در حال گسترش توجه دارد. توجه به این قبیل تحقیقات درجه اول مربوط به زمان حال است، هرچند که غالب رویدادها و آثار گذشته را نیز که به شرایط حال، باز می‌گردد؛ موردبررسی قرار می‌دهد (سرمد و همکاران، ۱۳۷۸). در تحقیقات توصیفی می‌توان ویژگی‌های جامعه موردمطالعه را از طریق پیمایش ارزیابی نمود، لذا تحقیق حاضر یک تحقیق توصیفی از نوع پیمایشی است. پیمایش عبارت است از: جمع‌آوری اطلاعاتی که با طرح و نقشه به‌عنوان راهنمای عمل یا پیش‌بینی و به‌منظور تجزیه‌وتحلیل روابط میان متغیرها صورت می‌گیرد (ولف، ۱۳۸۱). همچنین این پژوهش در زمره تحقیقات میدانی قرارگرفته است. چون محققان در شرایط زندگی واقعی یک سازمان حضور پیدا کرده‌اند. در مطالعه میدانی، محقق ابتدا موقعیت اجتماعی یا مؤسسه‌ای را در نظر می‌گیرد و سپس روابط بین نگرش‌ها، ارزش‌ها، ادراکات و رفتارهای افراد و گروه‌های موجود در موقعیت را به‌دقت مطالعه می‌کند (معصومی، ۱۳۸۶).

از این رو در این پژوهش پس از بیان مبانی نظری حوزه‌های مرتبط با موضوع پژوهش، مفاهیم آموزش الکترونیکی موردبررسی قرار گرفت و پس از بیان ویژگی‌های یادگیری الکترونیکی، چالش‌های استقرار آن‌ها در مراکز آموزشی مطالعه گردید. در ادامه تحقیق پس از تشریح مفاهیم و ارکان ارزشیابی آموزش الکترونیکی در دوره‌های آموزش، چالش‌های آموزش الکترونیکی در مؤسسات آموزشی و دانشگاه‌ها تبیین می‌گردد. همچنین فرایندهای ارزیابی کیفیت در موسسات آموزشی ایران مورد مطالعه قرار گرفت و پس از بیان مجموعه متغیرها و روابط، مدل اصلی پژوهش به‌صورت تصویر شماره (۱) نشان داده شده است.

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-03]

تصویر شماره (۱) مدل مفهومی پژوهش

بنابراین در ادامه با استفاده از مدل‌های ارزشیابی کیفیت در آموزش الکترونیکی کوشش خواهد شد جریان‌های فرایندهای ارزیابی آموزش الکترونیکی به‌منظور تأمین خواسته‌های دانش‌آموزان و دانشجویان و ایجاد ارزش برای موسسات آموزشی ایران با توجه به چشم‌انداز و اهداف سازمانی آن (بهبود رضایتمندی و خشنودسازی دانشجویان و ذینفعان، افزایش کیفیت آموزش، بهبود بهره‌وری منابع انسانی و مالی، اطلاعاتی و تجهیزات و . . .) موردبررسی قرار گیرد.

نکات قابل‌تأمل و چالش‌های ارزیابی کیفیت یادگیری الکترونیکی

تصمیم‌های طراحی، راه‌اندازی، ارزشیابی و نگهداری دوره‌های آموزش الکترونیکی به دانش مدیریتی، فناورانه و پداگوژیک نیاز دارد (لیم، ۲۰۰۱). طراحان و مدیران دوره‌های یادگیری الکترونیکی باید از جنبه مدیریتی درباره نحوه ارتباط کارکنان با یکدیگر، نحوه ارتباط مدیر با کارکنان، هزینه‌های دوره، دریافت‌ها و پرداخت‌ها، برنامه زمان‌بندی و اجرای دوره تصمیم‌گیری کنند، آن‌ها ازلحاظ پداگوژیک باید به نحوه طراحی برنامه درسی و تلفیق قابلیت‌های فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات با آن توجه کنند و از این منظر چگونگی تأکید بر نظریه‌های یادگیری، تعیین و بیان اهداف دوره آموزشی، تعیین و سازمان‌دهی محتوا، دسترسی به منابع و مواد یادگیری، شیوه‌های ارتباط بین معلم و یادگیرندگان، مشارکت در فعالیت‌های یادگیری و تعیین شیوه‌های ارزشیابی را مدنظر قرار دهند (وود هاوس، ۲۰۰۳). همچنین آن‌ها برای اتخاذ تصمیم‌های منطقی در مورد فن‌آوری باید به مواردی همچون؛ توجه به زیرساخت‌های فناورانه، طراحی

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-03]

رابط‌های گرافیکی، امکانات سامانه مدیریت یادگیری، کاربرپسند بودن و سهولت کاربری توجه نمایند (پریساکاریو، آنکا، ۲۰۱۴). گونه‌ای که در طراحی بعضی از دوره‌ها تأکید بر جنبه‌های فناورانه بر جنبه‌های پداگوژیک تفوق می‌یابد و در برخی دیگر جنبه‌های پداگوژیک، ابعاد فناورانه را تحت تأثیر قرار می‌دهد، لیکن بایستی توجه داشت در طراحی و راه‌اندازی دوره‌های یادگیری الکترونیکی استفاده از ابزارهای فناورانه و تأکید بر آن‌ها باید در راستای هدف‌های پداگوژیک صورت گیرد و نکته مهم‌تر اینکه تحقق هدف‌های پداگوژیک درگرو استفاده مناسب از ابزارها و قابلیت‌های فناورانه است (اجلاس مدیران دانشگاه‌های ایرلند، ۲۰۰۳). کیفیت آموزش در دوره‌های یادگیری الکترونیکی تابع عوامل متعددی است. این عوامل و عناصر به هم مرتبط و بر یکدیگر تأثیرمی‌گذارند. چیا و همکاران (۲۰۰۲) چارچوبی را برای فهم کیفیت دوره‌های آموزش الکترونیکی ارائه کرده‌اند.

بر اساس این چارچوب ارائه‌شده کیفیت دوره‌های یادگیری الکترونیکی تابعی از شش عنصر وابسته و مرتبط به هم به شرح زیر است (چیا و همکاران، ۲۰۰۲):

۱- **طراحی برنامه درسی:** نحوه تلفیق فن‌آوری با برنامه درسی و در نظر گرفتن تعداد عناصر برنامه درسی، ویژگی‌های آن‌ها و ارتباط بین آن‌ها.

۲- **طراحی آموزشی:** نحوه تعیین و بیان اهداف یادگیری، تدارک فعالیت‌های یادگیری، انتخاب راهبردهای تدریس و استفاده مناسب از رسانه‌ها.

۳- **طراحی وب:** تدارک ابزارهایی که کاربر برای تعامل با محتوا، معلم و سایر یادگیرندگان به کار می‌گیرد. ازجمله این ابزارها می‌توان به قابلیت‌های کاربری فن‌آوری و رابط‌های گرافیکی اشاره کرد.

٤- **تدریس و تسهیل فرایند آموزش:** اتخاذ تصمیم‌های مناسب برای اجرای برنامه درسی الکترونیکی و اقدام مرتبط با آن.

۵- **تجربه یادگیری:** نتایج کمی و کیفی یادگیری که علاوه بر تدریس، فن‌آوری و برنامه درسی از عوامل دیگری مانند؛ پیش‌نیازها و مهارت‌های موردنیاز یادگیرنده الکترونیکی تأثیر می‌پذیرد.

٦- **ارائه دوره:** توجه به ساختار ظاهری محتوای دوره مانند استفاده از فونت‌ها، رنگ‌ها، صدا و تصاویر به صورت هماهنگ و به موقع (چیا و همکاران، ۲۰۰۲).

بر اساس چارچوبی که چیا برای فهم کیفیت دوره‌های یادگیری الکترونیکی ارائه می‌کنند، طراحی برنامه درسی اولین تصمیم پداگوژیک است که باید متناسب با ویژگی‌ها و قابلیت‌های فناورانه محیط الکترونیکی اتخاذ شود. سپس تصمیم‌های این مرحله تدابیر طراحی آموزشی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. تصمیم‌های طراحی برنامه درسی بر نحوه راهنمایی، تدریس و ارتباط بین معلم و یادگیرنده این اقدام‌ها نیز بر تجربه یادگیری یادگیرندگان و میزان رضایت آن‌ها از دوره تأثیرمی‌گذارد. همچنین تصمیم‌های طراحی آموزشی بر تدابیر طراحی وب و نحوه به‌کارگیری فناوری‌ها تأثیر گذاشته و کیفیت ارائه محتوای دوره را متأثر می‌سازد (چیا، ۲۰۰۳). چگونگی طراحی آموزشی دوره، طراحی وب و ارائه محتوای دوره نیز بر تجربه

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-03]

یادگیری یادگیرندگان تأثیرمی‌گذارد، بر این اساس با توجه به جنبه‌های سه‌گانه محیط یادگیری الکترونیکی (مدیریتی، پداگوژیک و فناورانه) و چارچوب فهم کیفیت دوره‌های یادگیری الکترونیکی در ارزشیابی کیفیت آموزش در دوره‌های الکترونیکی باید از برخی اشتباه‌های متداول زیر اجتناب کرد (برنان و شاه، ۲۰۰۰):

۱- استفاده از مدل‌های تجاری برای ارزشیابی محیط یادگیری الکترونیکی.

۲- تأکید بیش‌ازحد بر مطالعه رضایت کاربران: محدود کردن ویژگی‌های پویای محیط الکترونیکی تنها به رضایت کاربر که از طریق نظرسنجی انجام می‌شود، نمی‌تواند کیفیت محیط پیچیده یادگیری الکترونیکی را منعکس کند.

۳- تأکید بر صرفه‌جویی در هزینه‌های ارزشیابی و کمی سازی کیفیت نظام‌های چندرسانه‌ای: در ارزشیابی محیط‌های یادگیری الکترونیکی باید علاوه بر جنبه‌های مدیریتی، جنبه پداگوژیک و فناورانه نیز در ارتباط با هم دیگر مدنظر قرار گیرد. تعیین هدف‌های ارزشیابی کیفیت دوره‌های یادگیری الکترونیکی می‌تواند، ارزش یاب را از برخی اشتباه‌های متداول دور سازد (برنان و شاه، ۲۰۰۰).

مهم‌ترین اهداف ارزشیابی از برنامه‌های یادگیری از راه دور و الکترونیکی عبارت‌اند از:

۱. سنجش میزان تحقق هدف‌های برنامه آموزشی به‌صورت یک کل

۲. قضاوت درباره میزان اثربخشی دوره آموزشی

۳. دستیابی به اطلاعات دقیق درباره تعداد کارکنان، محتوای دوره، مدت‌زمان موردنیاز برای هر محتوا و عواملی از این قبیل به‌عنوان درونداد سیستم دوره آموزشی

۴. کسب اطلاع از انتظارات مشارکت‌کنندگان نظیر؛ یادگیرندگان، معلمان، مدیران و دستیاران آموزشی.

۵. مقایسه میزان اثربخشی شیوه‌های مختلف برای ارائه خدمات آموزشی مشابه

۶. کشف برخی از اثرات ناخواسته برنامه در ارتباط با یادگیرندگان، مشتریان و کارکنان یادگیری از راه دور

۷. ارائه بازخورد منظم برای پیشبرد برنامه به‌منظور تحقق هدف‌های برنامه آموزشی

۸. کشف انواع کمک‌های موردنیاز یادگیرنده در مراحل مختلف دوره آموزشی

۹. پی بردن به عواملی که بر نتایج برنامه یا خدمات تأثیرمی‌گذارند.

در اولین مرحله از ارزشیابی دوره الکترونیکی این سؤال طرح می‌شود که؛ عناصر شکل‌دهنده کیفیت دوره‌های الکترونیکی کدام‌اند؟

در پاسخ به این سؤال عده‌ای بر ابعاد پداگوژیک و ارزشیابی کیفیت عناصر مربوط به آن تأکیددارند و عده‌ای دیگر بر ارزشیابی کیفیت بعد فن‌آوری و عناصر مربوط به آن متمرکزشده‌اند.

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-03]

عده‌ای دیگر نیز مانند هورتن (۲۰۰۲) و هائو باریچ (۲۰۱۰) معتقدند برای ارزشیابی کیفیت دوره‌های یادگیری الکترونیکی باید به هر سه بعد به‌صورت جامع نگاه کرد. هائو باریچ با استفاده از دیدگاه سامانه‌ای برای ارزشیابی کیفیت یادگیری الکترونیکی به نحوه تأثیر عناصر دوره الکترونیکی بر یکدیگر و نحوه تأثیر آن‌ها بر کیفیت دوره الکترونیکی توجه دارند. از این رو از مدل آن‌ها می‌توان برای ارائه پاسخ به این سؤال بهره گرفت که چگونه می‌توان تأثیر عناصر تشکیل‌دهنده دوره‌های یادگیری را بر یکدیگر و بر کیفیت کل دوره موردبررسی قرارداد؟

بهبود کیفیت آموزش عالی درگرو بهره‌گیری از روش‌های نوین به‌منظور پاسخگویی به نیازهای متقاضیان تحصیل در مراکز آموزش عالی است، از این رو با توجه به تقاضای روزافزون تحصیل در مراکز آموزش عالی، عدم وجود بودجه کافی، نبود اساتید به‌تناسب تعداد دانشجویان، محدودیت‌های فضای آموزشی، همه و همه سبب شده تا مدیران آموزشی در مؤسسات آموزش عالی، یادگیری الکترونیکی را به‌طورجدی مدنظر قرار دهند به‌گونه‌ای که علاوه بر تأسیس شعب الکترونیکی دانشگاهی، مراکز یادگیری الکترونیکی را نیز در مجموعه خود دایر نمایند (وب دانشگاه آزاد اسلامی، ۱۳۹۵).

حال با توجه به مطالب فوق ذکر یکی از مهم‌ترین چالش‌ها در ارزشیابی نظام یادگیری الکترونیکی، تعدد عوامل و متغیرهای مؤثر در این زمینه و دسته‌بندی‌های متنوعی است که از زوایای گوناگون و بنا به موقعیت‌های فرهنگی و بومی متفاوت از این عوامل صورت گرفته است (اناری نژاد و همکاران، ۱۳۸۹). کنسرسیوم اسلوان حداقل کیفیت در هر مؤسسه یادگیری الکترونیکی برای یادگیری مؤثر را به این شرح طبقه‌بندی کرده است (آلن و همکاران، ۲۰۱۰):

نخست: اثربخشی یادگیری که شامل موارد زیر است:

۱- کنش متقابل و تعامل با آموزش‌دهنده، همکلاسی‌ها و میانجی

۲- استفاده از قابلیت رسانه‌ها برای ارتقا یادگیری

۳- تأکید به برقراری ارتباط و ایجاد گروه یا اجتماعات یادگیری

۴- تأکید بر نکات مهم و پیشرفت یادگیری

دوم: کارایی هزینه و تعهد سازمانی

۱- مدل‌های هزینه فایده در جهت هدف‌های آموزشی باشد.

۲- میزان شهریه و هزینه، منعکس‌کننده خدمات باشد.

۳- اهداف مؤسسه اندازه‌گیری شونده باشد.

۴- همکاری و اشتراک منابع برای کاهش هزینه بکار رود.

۵- راهبردهای سازمانی برای کاهش هزینه‌ها به‌طور پیوسته بررسی شود.

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-03]

۶- راهبردهای شناختی، خط‌مشی‌های هزینه فایده را تقویت کند.

سوم: فرصت دستیابی به محیط یادگیری برای تمام فراگیران

۱- شیوه‌ها و قابلیت‌های گوناگون یادگیری فراهم شود. برای افراد مشکل‌دار، ناتوان یا یادگیرندگان ماهر

۲- قابلیت اعتماد و عملکرد مکانیسم‌ها به‌طور مرتب ارزیابی شود.

۳- دوره‌های یادگیرنده محور فراهم شود.

۴- از بازخوردهای یادگیرندگان برای پیشرفت یا بهبود مداوم استفاده شود.

۵- یادگیرنده، در هر زمان به محیط یادگیری دسترسی داشته باشد.

۶- فرصت‌های چندگانه برای یادگیری فراهم شود.

چهارم: رضایت اعضا هیئت علمی

۱- اساتید با پیشرفت برنامه آموزشی احساس رضایت کنند.

۲- اساتید در آموزش الکترونیکی شرکت کنند (آلن و همکاران، ۲۰۱۰).

نتیجه‌گیری

شناسایی چالش‌ها و تدوین راهکارها برای بهبود کیفیت آموزش الکترونیکی در دوران کرونا برای موسسات آموزشی ایران، هدف اصلی پژوهش حاضر بوده است ازاین‌رو برای نیل به این هدف از روش اکتشافی آمیخته بهره گرفته‌شده است. در مرحله نخست تحقیق حاضر، پژوهشگران از نظریه داده بنیاد جهت شناسایی عوامل اصلی و فرعی و فرایند فعلی آموزش الکترونیکی استفاده کرده‌اند. سپس محققان با تحلیل داده‌های کیفی به‌دست‌آمده از مصاحبه با خبرگان، طی سه مرحله کدگذاری باز، محوری و انتخابی توانستند مدل مفهومی پژوهش را طراحی نمایند. مدل مفهومی پژوهش حاکی از آن است که عوامل اصلی تأثیرگذار بر کیفیت یادگیری متأثر از عواملی نظیر فرآیند «یاددهی- یادگیری»، ویژگی‌های عوامل انسانی مرتبط با یادگیری الکترونیکی و عوامل مدیریتی است و هم‌زمان از برخی عوامل عمومی و تخصصی نیز تأثیر می‌پذیرند که بدون وجود و کارکرد صحیح هر یک از آن‌ها، یادگیری اثربخش و با کیفیت میسر نمی‌شود. در این میان برای ارائه راهکارهای بهبود طلوب تضمین کیفیت آموزش الکترونیکی در موسسات آموزشی ایران، با توجه به نظر خبرگان و همچنین از مطالعه ادبیات موضوع استفاده‌شده است که درنهایت به توسعه و استقرار راهبردهایی برای بهبود کیفیت یادگیری در سطح موسسات آموزشی ایران، منتهی می‌شود. راهبردهای به‌دست‌آمده در ارتقای سطح کیفیت یادگیری الکترونیکی در موسسات آموزشی ایران دارای نقش شایان توجهی هستند. ولی برای استقرار و پیاده‌سازی این راهبردها لازم است به نقش عوامل محیطی از قبیل ساختارها و سیاست‌های آموزش عالی، عوامل فکری، فرهنگی و مفهومی و عوامل

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-03]

محیط کلان اجتماعی، سیاسی و اقتصادی نیز توجه داشت. استقرار مدل مطلوب کیفیت آموزش در موسسات آموزشی ایران درنهایت می‌تواند به نتایج مناسبی برای کنشگران در سطح فردی، اجتماعی و نظام دانشگاهی واحد الکترونیکی دانشگاه آزاد منتهی شود.

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-03]

فهرست منابع و مآخذ

ـ اناری نژاد، عباس. ساکتی، پرویز و صفوی، سید علی‌اکبر (۱۳۸۹). طراحی چارچوب مفهومی ارزشیابی برنامه‌های یادگیری الکترونیکی در مؤسسات آموزش عالی. نشریه علمی- پژوهشی فن‌آوری آموزش.

ـ بازرگان، عباس (۱۳۷۶). کیفیت و ارزیابی آن در آموزش عالی: نگاهی به تجربه‌های ملی و بین‌المللی. فصلنامه رهیافت، شماره ۱۵۵.

ـ بازرگان، عباس و همکاران (۱۳۷۹). رویکرد مناسب ارزیابی درونی برای ارتقای مستمر کیفیت گروه‌های آموزشی در دانشگاه‌های علوم پزشکی. تهران: مجله روان‌شناسی و علوم تربیتی (دانشگاه تهران)، دوره جدید، ۵ (۲)، ۱- ۲۶.

ـ دانایی‌فرد، حسن و امامی، مجتبی، (۱۳۸۶). استراتژی‌های پژوهش کیفی: تأملی بر نظریه‌پردازی داده بنیاد. اندیشه مدیریت سال اول شماره دوم، ص ۹۶ – ۹۷.

ـ سرمد، زهره. بازرگان، عباس و حجازی، الهه (۱۳۸۳). روش‌های تحقیق در علوم رفتاری تهران: انتشارات آگاه.

ـ عبادی، رحیم (۱۳۸۴). یادگیری الکترونیکی و آموزش‌وپرورش. تهران: مؤسسه فرهنگی پژوهشی آفتاب مهر.

ـ معصومی، داود (۱۳۸۶). رهیافتی برای ارتقای کیفیت در محیط‌های یادگیری الکترونیکی (دانشگاه‌های مجازی). دومین اجلاس یادگیری الکترونیکی سیستان و بلوچستان.

ـ مهدیون، روح الله. قهرمانی، محمد. فراست‌خواه، مقصود و ابوالقاسمی، محمود (۱۳۹۰). کیفیت یادگیری در مراکز آموزش الکترونیکی دانشگاهی: مطالعه‌ای کیفی.

ـ ولف، ریچارد (۱۳۸۱). ارزشیابی آموزشی. ترجمه علیرضا کیامنش. تهران: نشر دانشگاهی.

__ Allen G & J. Marczyk (2000) Tutorial on Complexity Management for DecisionMaking. Virginia: Complex systems engineering, Inc.

__ Berge, Z. L. (2009). Evaluating web-based training programs. In B. H. Khan (Ed.), Web-based training (pp. 515-522). Englewood Cliffs, NJ: Educational Technology Publications.

__ CHEA, Introducing the CHEA Almanac of External Quality Review. (2003).

__ Chia, Flora (2002). I chang; intelligent assessment of distance learning. Information Sciences. Vol 140.

__ Ehlers. U-D. And J. Pawlowski (2006). Quality in European e-learning: An introduction. Handbook on Quality and standardization in E-learning. Berlin. Springer: 1-13.

__ Hill, J. R. (2000). Distance learning environments via the World Wide Web. In B. H. Khan (Ed.), Web-based instruction. Englewood Cliffs, NJ: Educational Technology Publications.

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-03]

__ Holmes, B. and Gardner, J. (2006). E-Learning: Concepts and Practice. London: Sage.
__ Horton, W; Horton, k (2003). E-learning Tools and Technologies. Wiley publishing. First edition.
__ Jung, Insung & Latchem, Colin (2011). A model for e-education: Extended teaching spaces and extendedlearning spaces. British Journal of Educational Technology. Vol 42. No1. 6–18.
__ Khan BH. (2005). Managing e-learning: design, delivery, implementation, and evaluation [internet]. Hershey: Information Science Publishing; Available from: http://BooksToRead. com/elearning.
__ Lim, D. Quality Assurance in Higher Education (A Study of Developing Countries). Aldershot, U. K: Ashgate Publishing. (2001). Management. Vol. 11, No. 3, pp. 47-65.
__ Welsh, E. T. Wanberg, C. R. Brown, K. G. and Simmering, M. J. (2003). E-Learning: emerging results and future directions. International Journal of Training and Development. 7, 4, 245–58.

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-03]

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-03]